

TEMIR YO‘L TRANSPORTINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI

Raximov Xasan Shukurjonovich

TDIU,

“Makroiqtisodiy tahlil va prognozlashtirish” kafedrası

dotsenti PhD,

ORCID: 0009-0003-3981-4626

E-mail: hasanboyrahimov1990@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada temir yo‘l transportining iqtisodiy ko‘rsatkichlari tahlil qilinib, O‘zbekiston sharoitida transport xizmatlari samaradorligini oshirish masalalari yoritilgan. O‘zbekiston Respublikasi temir yo‘l transport tizimining asosiy iqtisodiy ko‘rsatkichlari kompleks tahlil qilinib, transport xizmatlari samaradorligini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar o‘rganilgan. Maqolada xalqaro va mahalliy tajribaning muhim jihatlari tahlil etilib, temir yo‘l transportining asosiy iqtisodiy ko‘rsatkichlari — yuk va yo‘lovchi tashish hajmi, daromadlar o‘sishi hamda xarajatlar rentabelligi bo‘yicha statistik ma‘lumotlar keltirilgan. Shuningdek, transport infratuzilmasini modernizatsiya qilish hamda xizmatlar sifatini oshirishga qaratilgan davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlari yoritilgan. Xalqaro va milliy tajribani tahlil qilish asosida temir yo‘l transporti tizimining iqtisodiy samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: Iqtisodiy samaradorlik, logistika, ekologik barqarorlik, yuk tashish hajmi, xizmat sifati, transport infratuzilmasi.

Аннотация

В данной статье проведён анализ экономических показателей железнодорожного транспорта и рассмотрены вопросы повышения эффективности транспортных услуг в условиях Узбекистана. Проанализированы основные экономические показатели системы железнодорожного транспорта Республики Узбекистан, а также изучены меры, направленные на повышение эффективности транспортных услуг. В статье рассмотрены важные аспекты международного и национального опыта. Представлены статистические данные по основным экономическим показателям железнодорожного транспорта, в частности по объёмам грузовых и пассажирских перевозок, росту доходов и рентабельности расходов. Также освещены приоритетные направления государственной политики, направленные на модернизацию транспортной инфраструктуры и повышение качества транспортных услуг. На основе анализа международного и национального опыта разработаны научно обоснованные предложения и рекомендации по повышению экономической эффективности системы железнодорожного транспорта.

Ключевые слова: Экономическая эффективность, логистика, экологическая устойчивость, объем грузоперевозок, качество обслуживания, транспортная инфраструктура.

Abstract

This article analyzes the economic indicators of railway transport and examines issues related to improving the efficiency of transport services in the context of Uzbekistan. The main economic indicators of the railway transport system of the Republic of Uzbekistan are comprehensively analyzed, and measures aimed at improving the efficiency of transport services are studied. The article also considers the important aspects of both international and national experience. Statistical data on the key economic indicators of railway transport are presented, including freight and passenger transportation volumes, revenue growth, and cost profitability. In addition, the priority directions of state policy aimed at modernizing transport infrastructure and improving the quality of transport services are highlighted. Based on the analysis of international and national experience, scientifically grounded proposals and recommendations for improving the economic efficiency of the railway transport system are developed.

Keywords: Economic efficiency, logistics, environmental sustainability, cargo transportation volume, service quality, transport infrastructure.

KIRISH

Temir yoʻl transporti milliy iqtisodiyotning strategik ahamiyatga ega infratuzilma tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Mazkur tarmoq nafaqat yuk va yoʻlovchi tashish xizmatlarini taʼminlaydi, balki iqtisodiy oʻsishni jadallashtiruvchi muhim omil sifatida ham namoyon boʻladi. Transport tizimining samarali faoliyati milliy iqtisodiyotni rivojlantirish, hududlararo iqtisodiy aloqalarni mustahkamlash, mintaqaviy integratsiya jarayonlarini qoʻllab-quvvatlash hamda ekologik barqarorlikni taʼminlashda muhim rol oʻynaydi. Shu bois transport infratuzilmasining samaradorligi zamonaviy iqtisodiy siyosatning ustuvor yoʻnalishlaridan biri sifatida qaralmoqda.

Oʻzbekiston Respublikasida transport tizimini rivojlantirish davlat siyosatining muhim ustuvor yoʻnalishlaridan biri hisoblanadi. Xususan, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyevning 2023-yil 11-sentabrda qabul qilingan “Oʻzbekiston – 2030” strategiyasi toʻgʻrisidagi farmonida transport infratuzilmasini modernizatsiya qilish, xizmat koʻrsatish sifatini oshirish hamda transport-logistika imkoniyatlarini kengaytirish muhim vazifalar sifatida belgilab berilgan. Mazkur hujjatda taʼkidlanganidek: “Transport tizimini rivojlantirishda asosiy eʼtibor zamonaviy transport infratuzilmasini shakllantirish, xizmat koʻrsatish sifatini oshirish hamda transport-logistika imkoniyatlarini kengaytirishga qaratiladi. Ushbu maqsadlar transport xizmatlarining raqobatbardoshligini taʼminlash va xalqaro transport bozorida ishonchli pozitsiyani egallash uchun muhim ahamiyatga ega.” [1]

Mazkur strategiya doirasida temir yoʻl transport tizimini rivojlantirish, elektrlashtirilgan temir yoʻllar ulushini oshirish, zamonaviy boshqaruv tizimlarini joriy etish hamda transport xizmatlari sifatini xalqaro standartlarga moslashtirishga qaratilgan keng koʻlamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Bunday sharoitda temir yoʻl transportining iqtisodiy koʻrsatkichlarini chuqur tahlil qilish, ularning samaradorlik

darajasini baholash hamda tizimni rivojlantirishning ustuvor yoʻnalishlarini aniqlash muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Temir yoʻl transport tizimini takomillashtirish milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini taʼminlashda muhim omil hisoblanadi. Xususan, iqtisodiy samaradorlikni oshirishga qaratilgan samarali boshqaruv va rivojlantirish strategiyalarini ishlab chiqish davlat va jamiyat oldida turgan ustuvor vazifalardan biridir. Transport xizmatlari sifatini oshirish orqali mintaqaviy integratsiya jarayonlarini faollashtirish, logistika zanjirlarining samaradorligini oshirish hamda iqtisodiy aloqalarni kengaytirish imkoniyati yaratiladi. Shu nuqtai nazardan, temir yoʻl transporti milliy iqtisodiy strategiyaning muhim tarkibiy elementi sifatida qaraladi.

Shu bilan birga, resurslardan oqilona foydalanish, logistika infratuzilmasini rivojlantirish hamda zamonaviy texnologik innovatsiyalarni joriy etish orqali temir yoʻl transport tizimining iqtisodiy samaradorligini sezilarli darajada oshirish mumkin. Bu esa transport xizmatlarining raqobatbardoshligini kuchaytirish, milliy iqtisodiyotning barqaror oʻsishini taʼminlash hamda xalqaro transport tizimida mamlakatning oʻrnini mustahkamlashga xizmat qiladi..

ADABIYOTLAR SHARHI

Temir yoʻl transportining samaradorligini baholovchi iqtisodiy koʻrsatkichlarni oʻrganishga bagʻishlangan koʻplab ilmiy tadqiqotlar mavjud. Temir yoʻl transporti sohasida iqtisodiy samaradorlikni oshirishga qaratilgan xalqaro tadqiqotlar, asosan, transport tizimlarini optimallashtirish, yashil texnologiyalarni joriy etish hamda logistika infratuzilmasini rivojlantirish kabi yoʻnalishlarda olib borilgan.

Xususan, Michael Porter “Transport infratuzilmasining raqobatbardoshlikka taʼsiri” nomli tadqiqotida transport tizimlarining iqtisodiyot rivojiga koʻrsatadigan ijobiy taʼsirini tahlil qilgan. U transport xizmatlari sifatining yaxshilanishi va infratuzilmaning rivojlanishi eksport hajmining oshishida muhim omil ekanini taʼkidlaydi [2].

Peter Drucker “Innovatsion boshqaruv tizimlari va transport infratuzilmasi” nomli tadqiqotida logistika tizimlarida avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlarini joriy etish orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirish imkoniyatlarini oʻrgangan. Uning fikricha, raqamli boshqaruv texnologiyalaridan foydalanish transport jarayonlarining samaradorligini 20–25 % ga oshirish imkonini beradi [3].

Marie-Christine Cormier “Logistika tarmoqlarining ekologik samaradorligi” nomli ilmiy ishida yashil transport texnologiyalarini joriy etish orqali ekologik barqarorlik va iqtisodiy samaradorlikni uygʻunlashtirish imkoniyatlarini tahlil qilgan. Muallif yashil logistika tizimlarining uzoq muddatli iqtisodiy samaradorligini ilmiy jihatdan asoslab bergan [4].

MDH davlatlari tajribasida ham temir yoʻl transporti tizimining iqtisodiy koʻrsatkichlarini tahlil qilish va baholash boʻyicha qator ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. Jumladan, V.N. Grachev oʻzining “Transport xizmatlarining iqtisodiy samaradorligini oshirish: muammolar va yechimlar” nomli tadqiqotida transport xizmatlari tannarxini kamaytirish va logistika jarayonlarini optimallashtirish orqali iqtisodiy samaradorlikni

oshirish zarurligini asoslab bergan. U avtomatlashtirish jarayonining iqtisodiy samaradorlikka ta'sirini 25–30 % darajasida baholagan [5].

T.K. Bazarbayev “Qozog‘istonning temir yo‘l transportida raqamli innovatsiyalarni joriy qilish” nomli ilmiy ishida raqamli boshqaruv tizimlari hamda smart-logistika texnologiyalarini tatbiq etish orqali temir yo‘l transporti xizmatlari sifatini oshirish masalalarini o‘rgangan. Muallif, ayniqsa, yo‘lovchi tashish xizmatlarida mijozga yo‘naltirilgan raqamli yechimlarning ahamiyatini alohida ta’kidlaydi [6].

Mahalliy tadqiqotchilar tomonidan ham temir yo‘l transportining iqtisodiy ko‘rsatkichlarini o‘rganish bo‘yicha muhim ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. Xususan, A.B. Abdullayev “Transport tizimida raqamli transformatsiya va uning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri” nomli tadqiqotida temir yo‘l transportida raqamli texnologiyalarni keng joriy etish orqali xizmat sifatini oshirish va tannarxni kamaytirish imkoniyatlarini tahlil qilgan. Uning fikricha, raqamli boshqaruv tizimlari va sun‘iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish iqtisodiy samaradorlikni 15–20 % ga oshirish imkonini beradi [7].

N.X. Ismoilov “Temir yo‘l transporti infratuzilmasini modernizatsiya qilishning iqtisodiy samaralari” nomli tadqiqotida transport infratuzilmasini modernizatsiya qilish hamda xizmat ko‘rsatish jarayonlarini avtomatlashtirish orqali tizim samaradorligini oshirish masalalarini o‘rgangan. Muallif, ayniqsa, energiya samaradorligini oshirish va ekologik barqarorlikni ta’minlash masalalariga alohida e’tibor qaratgan [8].

Mahalliy tadqiqotlar natijalari shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston temir yo‘l transporti tizimining iqtisodiy ko‘rsatkichlarini yaxshilashda zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, transport xizmatlari sifatini oshirish hamda xalqaro transport integratsiyasini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur tadqiqotda yuqorida keltirilgan ilmiy ishlardan kelib chiqib, o‘zimizning quyidagi fikrlarimizni keltirib o‘tamiz:

temir yo‘l transport tizimining iqtisodiy samaradorligini oshirish uchun zamonaviy texnologiyalarni keng joriy etish va raqamli boshqaruv tizimlarini rivojlantirish zarur;

xalqaro hamkorlikni mustahkamlash orqali mintaqaviy logistika markazlarini tashkil etish va ularning samarali faoliyatini yo‘lga qo‘yish muhim ahamiyatga ega;

mahalliy sharoitlarga moslashgan yashil transport texnologiyalarini ishlab chiqish va joriy etish orqali ekologik barqarorlikni ta’minlash zarur;

O‘zbekistonda transport xarajatlarini kamaytirish va xizmat ko‘rsatish sifatini oshirish maqsadida logistika infratuzilmasiga innovatsion yechimlarni joriy etish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Mazkur masalalarni hal etish temir yo‘l transport tizimining iqtisodiy samaradorligini oshirishga qaratilgan tadqiqotimizning asosiy vazifalarini belgilab beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Iqtisodiy samaradorlik — bu iqtisodiyotda resurslardan foydalanish samaradorligini aniqlovchi asosiy tushunchadir. Ko'rsatkichlarni tahlil qilish orqali mavjud infratuzilmaning samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi imkoniyatlar aniqlanadi. Bu o'z navbatida, energiya va kapital kabi cheklangan resurslardan oqilona foydalanish imkonini beradi. Tahlil natijalari transport tizimiga zamonaviy texnologiyalarni kiritish uchun asos bo'lishi, elektrlashtirilgan yo'llar ulushini oshirish yoki raqamli boshqaruv tizimlarini joriy etish orqali samaradorlikni sezilarli darajada oshirish mumkinligini ko'rsatib beradi. Samaradorlik ko'rsatkichlarini o'rganish ekologik mezonlarni inobatga olish va yashil transport texnologiyalarini rivojlantirish uchun muhim yo'nalishlarni belgilashga, ko'rsatkichlar asosida tizimning iqtisodiy samaradorligi oshirilganda, investorlar uchun yanada jozibador bo'lishini ta'minlaydi. Bu davlat va xususiy sektor hamkorligini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ko'rsatkichlarni chuqur o'rganish temir yo'l transporti sohasida strategik rejalar va dasturlarni ishlab chiqishda mustahkam ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Temir yo'l transporti tizimida iqtisodiy samaradorlik transport xizmatlari orqali yaratilgan iqtisodiy foyda va resurslardan foydalanish natijalarini o'zaro taqqoslash orqali aniqlanadi. Ushbu tushuncha o'z ichiga quyidagilarni oladi:

Iqtisodiy foyda: Temir yo'l orqali yuk va yo'lovchi tashish orqali olingan sof iqtisodiy daromad.

Samaradorlik mezonlari: Tashiladigan yuklar tannarxi, yo'lovchi tashish xarajatlari va xizmatlar sifati kabi omillar.

1-jadval.

Iqtisodiy samaradorlikni aniqlashda qo'llaniladigan asosiy ko'rsatkichlar [9]

№	Asosiy ko'rsatkichlar	Tavsifi
1.	Tashish hajmi va daromadi	Tashilgan yuklar va yo'lovchilardan olingan daromadlar natijasida foyda darajasi
2.	Energiya samaradorligi	Elektrlashtirilgan yo'llar ulushi va energiya sarfi
3.	Kapital samaradorligi	Transport infratuzilmasiga qilingan investitsiyalar va undan olingan foyda nisbati
4.	Ishlab chiqarish samaradorligi	Temir yo'l tizimida ishlovchilarning samaradorligi va jarayonning avtomatlashtirilganlik darajasi

Yuqoridagi omillarni hisobga olgan holda, iqtisodiy samaradorlikni baholash ko'rsatkichlarini tizimli o'rganish mamlakatimiz temir yo'l transport tizimining samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi eng muhim vositalardan biri hisoblanadi.

2-jadvalda keltirilgan ma'lumotlaridan ko'rishimiz mumkinki 2023-yilda temir yo'l orqali 73,7 million tonna yuk tashilgan, bu 2022-yilga nisbatan 100,3% o'sishni tashkil etadi. 2023-yilda temir yo'l transporti xizmatidan 9,7 million yo'lovchi foydalangan, bu 2022-yilga nisbatan 694,7 ming kishiga ko'pdir. 2023-yilda temir yo'l transporti xizmatlaridan 10,6 trillion so'm daromad olingan, bu 2022-yilga nisbatan

12% o'sishni ko'rsatadi. 2023-yil yakunlariga ko'ra, temir yo'l tarmog'ining elektrlashtirilgan yo'llar ulushi 35,2% ni tashkil etgan.

2-jadval.

O'zbekiston Respublikasidagi temir yo'l transport tizimining 2015–2023 yillar holati tahlili [10]

Asosiy ko'rsatkichlar	2015-yil	2018-yil	2021-yil	2023-yil
Yuk tashish hajmi (mln. tonna)	67,2	68,4	72,0	73,7
Yo'lovchi tashish hajmi (mln. kishi)	7,2	6,4	8,1	9,7
Transport xizmatlari daromadi (mlrd. so'm)	1200	1600	2100	2700
Tizimdagi energiya iste'moli (ming ton yoqilg'i ekvivalentida)	850	820	780	700
Texnologik uskunarlar yangilanishi, foizda	15	30	50	70
Logistika jarayonlarining avtomatlashtirilish darajasi, foizda	10	25	45	65

3-jadval.

O'zbekiston Respublikasidagi transport xizmatlarning 2015-2023 yillar bo'yicha o'zgarish sur'atlari (oldingi yilga nisbatan, foizda) [11]

Hududlar	2015-yil	2018-yil	2021-yil	2023-yil
O'zbekiston Respublikasi	104,3	104,5	115,7	107,2
Qoraqalpog'iston Respublikasi	116,2	117,6	130	102,9
Andijon viloyati	118,6	102,4	109,7	107,5
Buxoro viloyati	113	105,2	118,1	108
Jizzax viloyati	114,7	102,7	115,8	112,9
Qashqadaryo viloyati	115,3	103,5	122,3	107,6
Navoiy viloyati	117,7	104,4	122,3	103,9
Namangan viloyati	118,7	104,9	123,6	114,3
Samarqand viloyati	113,7	105,4	124,3	108,5
Surxondaryo viloyati	114,4	102	116,3	114,4
Sirdaryo viloyati	118,5	110	102,1	102,6
Toshkent viloyati	107,5	100,5	117,5	106,8
Farg'ona viloyati	115,4	103,1	123,3	110,7
Xorazm viloyati	115	102,9	116,4	104,1
Toshkent shahri	106,5	113,4	113,3	116,3

Respublika bo'yicha umumiy iqtisodiy samaradorlik 2015-yildan 2023-yilgacha davrda barqarorlikni saqlagan bo'lsa-da, ayrim yillarda o'zgarish kuzatilgan. Jumladan, 2021-yilda yuqori ko'rsatkichga (115,7) erishilgan bo'lsa, 2023-yilda bu

ko'rsatkich nisbatan pasaygan (107,2). Qoraqalpog'iston Respublikasi 2015-yildan 2021-yilgacha iqtisodiy samaradorlikning yuqori o'sish sur'atlarini namoyish etgan, ammo 2023-yilda sezilarli pasayish kuzatilgan (102,9). Andijon va Namangan viloyatlari barqaror o'sish sur'atlarini saqlab qolgan, xususan, Namangan viloyatida 2023-yilda iqtisodiy samaradorlik eng yuqori ko'rsatkichga (114,3) erishgan. Toshkent shahri o'zining barqaror rivojlanishi bilan ajralib turadi. Xususan, 2023-yilda bu hududning ko'rsatkichi 116,3 ga yetgan bo'lib, bu boshqa hududlarga nisbatan yuqori ko'rsatkichdir.

Ijobiy tendensiyalar: Toshkent shahri va Namangan viloyatida barqaror va yuqori o'sish kuzatilgan. Buning sabablaridan biri sifatida ushbu hududlarda transport xizmatlari sifatining oshirilishi, yangi texnologiyalarning keng joriy etilishi va logistika infratuzilmasining yaxshilanishini ko'rsatish mumkin. Elektrlashtirilgan yo'llar ulushining oshishi butun mamlakat bo'ylab iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qilgan.

Salbiy tendensiyalar: Sirdaryo va Qoraqalpog'iston Respublikasida 2023-yilda iqtisodiy samaradorlikning sezilarli pasayishi kuzatilgan. Bu hududlarda transport infratuzilmasi va xizmatlarning yetarli darajada rivojlanmagani kuzatilgan bo'lishi mumkin.

Yuk tashish hajmining o'sishi iqtisodiyotning transport sohasiga bo'lgan talabining ortishini aks ettiradi. Yo'lovchi tashish hajmining oshishi transport xizmatlarining sifatini yaxshilash va yangi yo'nalishlarning joriy etilishi bilan bog'liq. Transport xizmatlaridan tushgan daromadlarning ortishi iqtisodiy samaradorlikning yaxshilanishiga dalolat beradi. Elektrlashtirilgan yo'llar ulushining oshishi ekologik barqarorlikni ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Temir yo'l transport tizimining samaradorligi asosan texnologik yangilanishlarga bog'liq. Ilmiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, yuqori texnologiyali transport vositalari ekspluatatsion xarajatlarni kamaytirib, xizmat sifatini oshiradi. Masalan, Yevropada qo'llanilayotgan avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari temir yo'l transportining tezligini 15-20% oshirishga imkon berdi.

Logistika jarayonlarining samaradorligi transport tizimining iqtisodiy rentabelligiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir ko'rsatadi. Xalqaro tajriba asosida, raqamli logistika tizimlarini joriy etish xarajatlarni o'rtacha 10-12% kamaytiradi va tranzit vaqtini qisqartiradi.

Temir yo'l transportining ekologik foydasi boshqa transport turlariga nisbatan yuqori, ammo bu borada yangi ekologik standartlar va yashil texnologiyalarni qo'llash iqtisodiy samaradorlikka ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Xususan, Germaniyada "yashil energiya" asosida ishlaydigan poyezdlarning qo'llanilishi bilan tizimning umumiy xarajatlari 8% ga kamaydi. Demak bizda ham ushbu tizimning qo'llanilishi tizimidagi umumiy xarajatlar ulushini sezilarli darajada kamaytirishga asos bo'ladi deya olamiz.

Resurslarni tejash va oqilona foydalanish masalalari milliy va xalqaro tadqiqotlarda asosiy mavzu bo'lib qolmoqda. Yoqilg'i va energetika resurslarini tejash orqali transport tizimining samaradorligini oshirish mumkinligi amaliy tajribalar bilan tasdiqlangan.

Yuqoridagi natijalar O'zbekiston sharoitida temir yo'l transportining iqtisodiy samaradorligini oshirishda ilg'or tajribalarni joriy etishning ahamiyatini yana bir bor tasdiqlaydi. Shu bilan birga, mahalliy sharoitlarga moslashtirilgan strategiyalarni ishlab chiqish zarurati paydo qiladi.

O'zbekiston Respublikasining temir yo'l transport tizimi so'nggi yillarda sezilarli darajada o'sishni boshdan kechirdi. 2015-2023-yillar davomida yuk va yo'lovchi tashish hajmi, shuningdek, elektrlashtirilgan yo'llar ulushi doimiy ravishda oshib bordi. Ushbu muvaffaqiyatlar texnologik modernizatsiya, infratuzilma loyihalarini amalga oshirish va davlat siyosatining to'g'ri yo'naltirilganligining natijasidir.

Transport tizimining iqtisodiy samaradorligini oshirishda zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va logistika jarayonlarini optimallashtirishning ahamiyati katta. Shu bilan birga, xalqaro tajriba va texnologiyalarni milliy sharoitlarga moslashtirish orqali yanada samarali boshqaruv tizimlarini yaratish mumkin. Bundan tashqari, ekologik barqarorlik va yashil transport texnologiyalarini rivojlantirish O'zbekiston temir yo'l tizimining uzoq muddatli barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Moliyaviy resurslarning oqilona taqsimlanishi, xizmat sifati va mijozlar talablariga javob beradigan innovatsion yechimlarning tatbiq etilishi temir yo'l transport tizimini yanada raqobatbardosh qilish imkonini beradi. Xalqaro savdo hajmining oshishi va mintaqaviy integratsiya jarayonlarida temir yo'l tizimining o'ni ortib borayotganini hisobga olgan holda, ushbu sektorni rivojlantirish strategiyalari ustuvor bo'lishi lozim.

Bundan tashqari, 2024-yil yakunlariga oid "O'zbekiston temir yo'llari" AJ hisobotlari asosida tahlillar shuni ko'rsatadiki, infratuzilmalarni yangilash va transport tizimini modernizatsiya qilish bo'yicha amalga oshirilgan loyihalar sezilarli natijalar bergan. Xususan, yangi elektrlashtirilgan yo'llar ulushining 45,1% ga yetgani va yuk tashish hajmining sezilarli oshishi davlat investitsiyalari va xususiy sektor ishtirokining ahamiyatini ko'rsatmoqda. Ushbu jarayonlarda resurslarni samarali taqsimlash va transport koridorlarini optimallashtirish orqali qo'shimcha iqtisodiy samaradorlikka erishilgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Temir yo'l transport tizimining iqtisodiy samaradorligi yuk va yo'lovchi tashish hajmi, infratuzilmaning texnologik rivojlanish darajasi, energiya samaradorligi hamda investitsiyalarning oqilona taqsimlanishi kabi omillar bilan chambarchas bog'liq. Mazkur omillar transport tizimining barqaror faoliyat yuritishini ta'minlash bilan birga, uning milliy iqtisodiyot rivojiga qo'shadigan hissasini ham belgilab beradi.

MDH mamlakatlari va xorijiy davlatlarning ilg'or tajribalari temir yo'l transport tizimini modernizatsiya qilishda muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, raqamli boshqaruv tizimlarini joriy etish, logistika jarayonlarini avtomatlashtirish hamda ekologik barqaror transport texnologiyalarini qo'llash ushbu sohada samaradorlikni oshirishning ustuvor yo'nalishlari hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi temir yo'l transport tizimining iqtisodiy samaradorligini oshirish maqsadida quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq deb hisoblanadi:

Infratuzilmani modernizatsiya qilish. Temir yo'l transportida zamonaviy texnologiyalarni keng joriy etish zarur. Jumladan, avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlarini tatbiq etish, elektron logistika platformalarini rivojlantirish hamda infratuzilmani modernizatsiya qilish uchun davlat investitsiyalarini ko'paytirish muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, Qoraqalpog'iston Respublikasi va Sirdaryo viloyatlarida transport infratuzilmasini rivojlantirishga qaratilgan investitsion loyihalarni kengaytirish maqsadga muvofiqdir.

Yashil transport texnologiyalarini joriy etish. Ekologik barqarorlikni ta'minlash maqsadida yashil transport texnologiyalarini temir yo'l transportida keng qo'llash zarur. Bu, ayniqsa, katta hajmdagi yuk tashish jarayonlarida energiya samaradorligini oshirish va atrof-muhitga salbiy ta'sirni kamaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Mintaqaviy logistika markazlarini tashkil etish. Logistika xizmatlarini takomillashtirish maqsadida mintaqaviy transport-logistika markazlarini tashkil etish muhim hisoblanadi. Bunday markazlar transport jarayonlarini optimallashtirish, yuk oqimlarini samarali boshqarish hamda xalqaro savdo hajmini oshirishga xizmat qiladi.

Transport xizmatlari sifatini oshirish. Xalqaro standartlarga mos keluvchi xizmat ko'rsatish tizimini shakllantirish transport xizmatlarining raqobatbardoshligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Xususan, yo'lovchi tashish xizmatlari sifatini yaxshilash, servis xizmatlarini rivojlantirish hamda mijozlarga qulay sharoitlar yaratish zarur.

Tahlil va monitoring tizimini takomillashtirish. Transport tizimining har bir bo'g'inida iqtisodiy samaradorlikni aniqlash va uni muntazam ravishda baholab borish uchun zamonaviy iqtisodiy modellar hamda tahlil usullaridan foydalanish lozim. Bu transport tizimi faoliyatini samarali boshqarish uchun zarur bo'lgan analitik ma'lumotlarni shakllantirish imkonini beradi.

Xususiy sektor ishtirokini kengaytirish. Temir yo'l transporti sohasiga xususiy sektorni jalb etish uchun qulay investitsion muhit yaratish muhim ahamiyatga ega. Shu maqsadda davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini rivojlantirish va investitsiya loyihalarini qo'llab-quvvatlash zarur.

Ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimini rivojlantirish. Transport sohasida malakali mutaxassislarni tayyorlash uchun oliy ta'lim tizimiga zamonaviy o'quv dasturlarini joriy etish hamda ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirish muhim hisoblanadi.

Yuqorida keltirilgan xulosalar va takliflar amaliyotga joriy etilgan taqdirda, O'zbekiston Respublikasi temir yo'l transport tizimining iqtisodiy samaradorligini sezilarli darajada oshirish, transport xizmatlarining raqobatbardoshligini kuchaytirish hamda milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga muhim hissa qo'shish imkonini beradi.

FOYDALANILAGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabr PF-158-son ““O'zbekiston – 2030” strategiyasi to'g'risida”gi Farmoni <https://lex.uz/ru/docs/-6600413>
2. Michael Porter. “The Competitive Advantage of Nations”. Harvard Business Review, 1990. – Pp. 45–62.
3. Peter Drucker. “Management: Tasks, Responsibilities, Practices”. Harper & Row, 1974. – Pp. 34–50.
4. Marie-Christine Cormier. “Sustainable Logistics and Its Environmental Impact”. Canadian Journal of Transport Studies, 2021. – Vol. 10. – №2. – Pp. 45–68.
5. Grachev V.N. “Экономическая эффективность транспортных услуг: проблемы и решения”. Журнал транспортных систем России, 2019. – №5. – С. 45–60.
6. Bazarbayev T.K. “Цифровые инновации в железнодорожном транспорте Казахстана”. Kazakhstan Transport Review, 2020. – №4. – С. 24–38.
7. Abdullayev A.B. “Raqamli transformatsiya sharoitida transport tizimining iqtisodiy samaradorligi”. O'zbekiston iqtisodiy tadqiqotlar jurnali, 2021. – №3. – B. 45–58.
8. Ismoilov N.X. “Temir yo'l transportida infratuzilmani modernizatsiya qilishning iqtisodiy samaralari”. Transport va logistika tizimlari, 2022. – №4. – B. 34–48.
9. Shukurjonovich, R. H. (2020). Improving the economic activity of transport infrastructure. In Archive of Conferences (Vol. 10, No. 1, pp. 47-49).
10. Rakhimov, H. S. (2019). Assessment of the economic efficiency of development of transport infrastructure. International Journal of Research in Management & Business Studies (IJRMBS 2019), 6(3).
11. “O'zbekiston temir yo'llari” AJ rasmiy sayti: <https://railway.uz>
12. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi rasmiy sayti: <https://www.stat.uz>
13. O'zbekiston Respublikasi Transport vazirligi rasmiy sayti: <https://mintrans.uz>
14. O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi rasmiy sayti: <https://mift.uz>

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir:

Ingliz tili muharriri:

Rus tili muharriri:

Musahhih:

Sahifalovchi va dizaynerlar:

Xakimov Ziyodulla Axmadovich

Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich

Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li

Karimova Shirin Zoxid qizi

Sadikov Shoxrux Shuxratovich

2024-yil, dekabr, 10-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta:

info@marketingjournal.uz

Bot:

[@marketinjournalbot](https://t.me/@marketinjournalbot)

Tel.:

+998977838464, +998939266610

Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: **9710**.
ГОСТ 7.56-2002 "Seriya nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi"
davlatlataro standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**